

**НАВОИЙ
ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА
ИНСТИТУТИ**

**ТВЕРЬ
ДАВЛАТ
УНИВЕРТСИТЕТИ**

Navoi city, may 27, 2020

**ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА
ИННОВАЦИОН ҲАМКОРЛИКНИНГ ДОЛЗАРБ
МАСАЛАЛАРИ**

**Халқаро илмий онлайн конференция
2020 йил 27 май, Навоий**

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИННОВАЦИОННОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**Международная научная онлайн конференция
27 мая 2020 года, Навои**

**ACTUAL PROBLEMS OF INNOVATIONAL
COOPERATION IN IMPROVEMENT OF QUALITY
OF THE HIGHER EDUCATION**

**International scientific online conference
May 27, 2020 year, Navoi**

NSPI.UZ

**COVID-19 БИРГА ЕНГАМИЗ!
ПОБЕДИМ COVID-19 ВМЕСТЕ!
BEAT COVID-19 TOGETHER!**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАВОИЙ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ
ТВЕРЬ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ОЛИЙ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА
ИННОВАЦИОН ҲАМКОРЛИКНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

Халқаро илмий онлайн конференция

МАТЕРИАЛЛАРИ

2-қитоб

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИННОВАЦИОННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА
В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

Международной научной онлайн конференции

2-книга

ACTUAL PROBLEMS OF INNOVATIONAL COOPERATION IN
IMPROVEMENT OF QUALITY OF THE HIGHER EDUCATION

MATERIALS

of the international scientific online conference

Book 2

Навоий – 2020

ва х.к микропарадигмаларда уларнинг аъзолариаро партонимик муносабат мавжудки, бундай лисоний муносабат функционимлар тизимига хос эмас (8).

Хуллас, фнкционимлар тил луғат таркибининг медиокурулмалари тизимига мансуб денотатив асоси ҳар хил гипоним, гипероним, эквоним ва партоним сингари луғавий-маъновий ҳодисалар билан бир умумий парадигмага қарашли бўлса-да, ўзига хос лисоний хусусиятларга эга эканлиги билан уларнинг ҳар биридан фарқ қилади. Шунингдек, бу фарқ функционимларнинг луғавий сатҳ микрокурулмаларига мансуб полисемантик тизимнинг функциядошлик деб аталувчи ҳодисасига муносабатида ҳам кўзга ташланади.

АДАБИЁТЛАР

- 1.Агрикола Микро-, медио- и макроструктуры словаря // Вопросы языкознания, 1984, № 2.
- 2.Бердиалиев А. Лексикология, Фразеология // Бердиалиев А.,Хидиров Р. Ҳозирги ўзбек адабий тили. Лексикология, Фразеология. Лексикография. Хужанд: Раҳим Чалил давлат нашриёти, 2013, Б. 82 --90..
- 3.Бердиалиев А., Хидиров Р. Ўша асар. Б..
4. Сафарова Р. Лексик семантик муносабатнинг турлари, Тошкент: “Ўқитувчи”, 1996.Б.12.
- 5.Абдувалиев И.Кыргыз тилинкесиптик лексикасина салыштырма – типологиялык илик.. Бишкек, 2005.
6. БердиалиевА., Хидиров Р. Ўша асар, Б.85
7. Қиличев Б. Ўзбек тилида партонимлар. Тошкент: Фан, 1996. Б. 6.
8. Партоним, функсионим, эквонимлар ҳақида қаранг. Қиличев Б. Ўзбек тилида партонимлар. Тошкент: Фан, 1996; Сафарова Р. Лексик-семантик муносабатнинг турлари. Тошкент: “Ўқитувчи”, 1996;. Неъматов Х., Расулов Р. Ўзбек тили систем лексикологияси асослари. Тошкент: “Ўқитувчи”, 1995.

“ТУПРОҚНИНГ ФИЗИК ХОССАЛАРИ” МАВЗУСИНИ ЎҚИТИШДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАНИЛИШИ

Назарова С. М. Салимова Х. Х. *БухДУ*

Аннотация: Маколада “Тупроқнинг физик хоссалари” мавзусини ўқитишда педагогик технологияларни қўлланилиши хусусида сўз боради.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017йил 7-февралдаги “Ўзбекистон Республикасининг янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли фармонида 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича ҳаракатлар стратегияси ишлаб чиқилди. Ҳаракатлар стратегиясида қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш ва жадал ривожлантири,суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини янада яхшилаш, мелиоратив ва ирригация объектларнинг тармоғини ривожлантириш, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш соҳасига интенсив усулларни, энг аввало замонвий сув ва ресурсларни тежайдиган агротехнологияларни жорий этиш, унумдорлиги юкори қишлоқ хўжалиги техникасидан фойдаланиш, глобал иқлим ўзгариши ва Орол денгизи куриб қолишининг қишлоқ хўжалиги ривожланиши ҳамда аҳолининг ҳаёт фаолиятига салбий таъсирини юмшатиш бўйича тизимли чора-тадбирларни кўриш каби ўта долзарб масалалар киритилди [1].

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев Олий Мажлисга Мурожаатномасида таълим тўғрисида тўхталиб куйидагиларни таъкидладилар (28 декабрь 2018 й).

Илм-фан ва таълим тизимини янада такомиллаштириш, замонвий ва узлуксиз таълимни амалда таъминлаш зарур.

Азалдан таълим-тарбиянинг моҳияти ва кадр-қимматини яхши биладиган халқимиз доимо илм-маърифатга интилиб яшайди.

Эл-юртимизда “таълим ва тарбия бешикдан бошланади” деган нақл бор. Фақат маърифат инсонни камолга, халқни тараққиётга етаклайди.

Шу сабабли таълим соҳасидаги давлат сиёсати узлуксиз таълим тизими тамойилига асосланиши, яъни, таълим боғчадан бошланиши ва бутун умр давом этиши лозим.

Ривожланган мамлакатларда таълимнинг тўлиқ циклига инвестиция киритишга, яъни, бола 3 ёшдан 22 ёшгача бўлган даврда унинг тарбиясига сармоя сарфлашга катта эътибор берилади. Чунки ана шу сармоя жамиятга 15-17 баробар миқдорда фойда келтиради. Бизда бу кўрсаткич атиги

4 баробарни ташкил этади. Бинобарин, инсон капиталига эътиборни кучайтиришимиз, ёшларимизнинг салоҳиятини рўёбга чиқариш учун барча имкониятларни сафарбар этишимиз шарт.

Олий таълим тизимида таҳсил олиш учун тенг имконият яратишга қаратилган ишларни кучайтиришимиз зарур.

Ўзбекистонда битирувчиларни олий таълим билан қамраб олиш даражаси ўтган даврда 9-10 фоиз даражасида бўлиб келаётган эди. Сўнгги икки йилда қўрилган чора-тадбирлар туфайли биз бу рақамни 15 фоиздан оширишга эришдик. Лекин бу ҳали етарли эмас. Чунки дунёдаги ривожланган давлатлар тажрибасига қарайдиган бўлсак, бу кўрсаткич уларда 60-70 фоизни ташкил этади. Шунинг учун 2019 йилда мамлакатимизда бу рақамни 20 фоизга етказиш, келгуси йилларда изчил ошириб бориш – муҳим вазифамиздир.

Шунингдек, нуфузли хорижий олий таълим муассасалари билан ҳамкорликни кучайтириш керак. Келгуси йилда Россия, Жанубий Корея, Германия тиббиёт институтлари билан қўшма факультет ва филиаллар очиш бўйича амалий чораларни кўрамиз [2].

Республикаимизда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги қонун ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”да белгилаб берилган вазифаларнинг босқичма-босқич амалга оширилиб борилаётганлиги натижасида замонавий таълим тизимига муваффақият билан жорий этилаётганлиги замон талабларига мос ҳар томонлама ривожланган юксак ижтимоий –психологик хусусиятларга эга малакали мутахассис кадрларни тайёрлашни таъминлайди.

Юқорида қайд этилган норматив ҳужжатлар билан амалга киритилган ўқув дастури, “Тупроқнинг физик хоссалари” мавзусини ўқитишда илғор педагогик технологиялар, ўқув дастури, маъруза матнлари, “Тупроқнинг физик хоссалари” мавзусидан тайёрланаётган кейслар, амалий топшириқлар, назорат саволлари мавжуд бўлсада, ҳали бажарилиши лозим бўлган вазифалар ҳам бисёр.

Бу ҳолатлар олий таълим муассасаларида қўлланиладиган таълим ва тарбия жараёнининг ташкилий-ҳуқуқий ҳужжатларини ва улар асосида ишлаб чиқиладиган локал ҳужжатларни ҳар омонлама назарий ҳамда амалий жиҳатдан ўрганиш, таҳлил этишни тақозо этади.

Ишнинг мақсади: “Тупроқнинг физик хоссалари” мавзусини ўқитишнинг назарий ва амалий масалаларини тадқиқ қилиш, мавзу юзасидан ишлангани шакллантириш ҳамда ўқитишни такомиллаштириш бўйича хулосалар ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Мазкур мавзунинг мақсадидан келиб чиқиб қуйидаги вазифалар белгилаб олинди:

Биринчидан, олий таълим муассасаларида ўқитилаётган “Тупроқнинг физик хоссалари” мавзусини ўқитишнинг долзарблигини назарий ва амалий таҳлил қилиш;

Иккинчидан, “Тупроқнинг физик хоссалари” мавзусини ўқитишда инновацион таълим технологиялари ва илғор хорижий тажрибалардан фойдаланиш йўллари ёритиш;

Учинчидан, “Тупроқ физикаси” фани ўқув дастури мазмун моҳиятини очиб бериш;

Тўртинчидан, олий таълим муассасаларида “Тупроқ физикаси” фанини ўқитишни янада такомиллаштириш юзасидан таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш.

Тупроқ физикаси фанидан “Тупроқнинг физик хоссалари” мавзусини ўқитишда инновацион технологияларни қўллаш дарс жараёнини уч босқичга бўлиб ташкил этишни тақозо этади. Улар қуйидагилар: 1. Даъват босқичи. 2. Англаш босқичи. 3. Фикрлаш босқичи.

Даъват босқичи

1-илова

“Блиц-сўров” методи

Методнинг мақсади: талабаларда тезлик, ахборотлар тизи мини таҳлил қилиш, режалаштириш, прогнозлаш кўникмаларини шакллантиришдан иборат. Мазкур методни баҳолаш ва мустақамлаш мақсадида қўллаш самарали натижаларни беради [3,4].

Блиц сўров саволлари, тахминан, қуйидагича бўлади:

	Тупроқ физикаси деганда нимани тушунаси?
	Тупроқ физикаси неча қисмдан иборат?
	Тупроқнинг физик хоссаларининг яхшилаш йўллари?

Республикаимиз ҳудудида етиштирилаётган асосий қишлоқ хўжалиги экинлари билан банд бўлган тупроқ типлари, типчаларининг агрокимёвий ва агромилиоратив хоссалари ва уларни

бошқаришга қаратилган агротехник ва гидротехник тадбирлар тўғрисида тавсиялар чоп этилган бўлсада, тупроқлар унумдорлигини бошқаришда физик хоссалар ва тартиботларнинг аҳамияти, уларни бошқариш тадбирлари кам ёритилган. Ваҳоланки, тупроқ қатламларида кечаётган сув-озикатуз-ҳаво алмашиниши фақатгина тупроқларнинг физик кўрсаткичларидан-механик таркиби, макро- ва микроагрегатлик ҳолати, зичлиги, қаттиқлиги ва ғоваклигига боғлиқ бўлади.

Турли тупроқ типлари ва типчалари ҳаттоки уларнинг вертикал қатламлари учун хос бўлган физик кўрсаткич-бу ғовакликдир. Тупроқ хилма-хил тешикчалар, каналчалар, найчалар (уларни катталиги, тузилиши, жойланиши ва бошқалар) мажмуасидан ташкил топган ғовак мураккаб (мозаик) тизимдир. Биз уни, жонли тилда, одам танасидаги қон томирларига, теридаги сон-соноқсиз тешикчаларга ўхшатамиз. Ушбу тизим орқали тупроқ нафас олади ва шу тизимда сув, ҳаво ҳаракатланади. Тупроқ физик кўрсаткичлари – зичлик ва ғоваклик ёнма-ён юрадиган, айни ҳолда зичликнинг ошиши ғовакликнинг камайишига, бу эса ўз навбатида тупроқ қатламларида сув - ҳаво алмашинуви ёмонлашувига, охир оқибат экинларнинг озикланиш жараёнининг қийинлашувига ва ниҳоят тупроқ унумдорлигини пасайишига олиб келадиган кўрсаткичдир. Тупроқ зичлиги ва ғоваклиги – механик таркиб каби шўр ювиш жараёнининг сифатига, қўлланилган гидромелиоратив тадбирларни самардорлигини белгилашда ҳам катта аҳамиятга эга.

Тупроқларнинг технологик кўрсаткичлари-ёпишқоқлик, қаттиқлик, қаршилиқ (ички ва ташқи ишлов асбобларига) ҳам республикамиз суғориладиган тупроқларида бир хил кўрсаткичга эга эмас, албатта. Даставвал бу кўрсаткичлар тупроқга ишлов бериш жараёнини, қолаверса, бу жараёнинг сифати ва самардорлигини белгилашда муҳим аҳамиятга эга. Бу кўрсаткичлар тупроқ механик таркиби билан чамбарчас боғлиқликда бўлиб, механик таркибнинг оғирлашуви – ёпишқоқлик, қаттиқлик ва қаршилиқни оширади, аксинча бу кўрсаткичлар енгил механик таркибли тупроқларда намоён бўлмайди. Шунинг учун у ёки бу тупроқ типи, типчаси бўйича олинган бу технологик кўрсаткичлар қишлоқ хўжалиги техникасининг ёнилғига бўлган талабини, қолаверса механизаторни бир кунлик иш меъёрини белгилашда асос бўлади. Бундай мисолларни тупроқларнинг сув-физик, иссиқлик, ҳаво бошқа хоссалари мисолида ҳам келтириш мумкин.

Тупроқнинг барча физик кўрсаткичлари тупроқ унумдорлигини оширишга қаратилган барча агротехник тадбирларни – ишлов бериш, ўғитлаш, суғориш, шўр ювиш, эрозия ёки шўрланишни олдини олиш тадбирлари ва бошқаларни амалда бажаришда илмий асос бўлиб хизмат қилади. Шунини таъкидлаш жоизки, тупроқ физик кўрсаткичларини ҳисобга олмасдан қўлланиладиган минерал ёки органик ўғит, суғориш, шўр ювиш, ҳаттоки асосий хайдов (шудгор қилиш) ҳам самара бермайди. Шу билан биргалликда қишлоқ хўжалик экинларини экиш (уруғ қадаш) суғориш муддатини белгилаш ҳам тупроқнинг физик хоссалари асосида бўлади. Суғориладиган тупроқларнинг унумдорлигини оширишда, бошқаришда ва ҳимоялашда унинг физик хоссалари муҳим аҳамият касб этади.[6]

Англаш босқичи

Талабаларга ўрганган билимларингиз асосида жадвални тўлдириш топшириғи берилади.

Матнни белгилаш тизими

(v) – мен билган нарсани тасдиқлайди.

(+) – янги маълумот.

(-) – мен билган нарсага зид.

(?) – мени ўйлантирди. Бу борада менга қўшимча маълумот зарур.

Инсерт жадвали

шунчалар				
Суғориладиган тупроқлар				
Тупроқнинг физик хоссалари				
Тупроқнинг технологик кўрсаткичлари				
Тупроқнинг физик хоссаларига таъсир этувчи омиллар				
Тупроқнинг физик хоссаларини яхшилаш йўллари				
*				

Фикрлаш босқичи

3-илова

Хулоса. Мазкур мавзунини ўқитиш жараёнининг натижаларидан келиб чиққан ҳолда биз олий таълим тизимида ўқув-методик фаолият самарадорлигини оширишга хизмат қилувчи тавсияларимизни ишлаб чиқдик.

1. Ривожланиб бораётган жамиятда доимо пайдо бўлаётган янги эҳтиёжларни қондиришда фан ва технологиянинг ўрни бекиёслигини ҳисобга олган ҳолда таълим тизимига янги инновацияларни изчиллик билан киритиб бориш лозим.
2. Бугунги кунда олий таълим муассасининг замонавий ўқитувчиси педагогик технологияларнинг яратувчиси, назариялар, концепциялар муаллифи, тадқиқотчи, фойдаланувчи ва тарғиботчи сифатида намоён бўлишига эришиш зарур [3].

АДАБИЁТЛАР

1. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 07.02.2017 йил ПФ-4947-сонли Фармони - Ҳаракатлар стратегияси беш босқичда амалга оширилиб, уларнинг ҳар бири бўйича йил номланишидан келиб чиққан ҳолда бир йиллик давлат дастурини тасдиқлаш назарда тутилган.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Халқ сўзи газетаси 28 декабрь 2018 й.
3. Ишмуҳамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). – Т.: “Истеъдод” жамғармаси, 2008. – 180 б.
4. Йўлдошев Ж.Ф., Усмонов С.А. Педагогик технология асослари. – Т.: РТМ, 2004. – 104 б.
5. Махсудов Х., Раупова Н., Камилов Б., Номозов Х. Тупроқшунослик. Ўзбекистон миллий энциклопедияси давлат илмий нашриёти. Тошкент, ТошДАУ, 2013. 86-91 б
6. Р. Курвантаев, А. Мусурмонов Тупроқ физикаси фанидан ўқув қўлланма. Гулистон 2010 йил. 17-18 бетлар

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚУРОЛЛИ КУЧЛАРИ ШАХСИЙ ТАРКИБИНИ ЖАНГОВАР ШАЙЛИГИНИ ОШИРИШДА АХЛОҚИЙ БИЛИМЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ Номуратова М.К., ф.ф.н., Бекназаров А.А. п.ф.н. Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучлари Академияси, Ўзбекистон.....	469
ФУНКЦИОНИМЛАРНИНГ ЛУГАВИЙ ТИЗИМДАГИ БОШҚА ЁНДОШ ЛУГАВИЙ- МАЗМУНИЙ ҲОДИСАЛАРГА МУНОСАБАТИ ҲАҚИДА Турдиматова Ш.Т., Хужанд давлат университети., Тожикистон	471
“ТУПРОҚНИНГ ФИЗИК ҲОССАЛАРИ” МАВЗУСИНИ ЎҚИТИШДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАНИЛИШИ Назарова С. М. Салимова Ҳ. Ҳ. БухДУ.....	474
THE SIGNIFICANCE OF THE EFFECTIVE APPROACH TO TEACHING WRITING SKILLS Davlatova Sh. E., UzSWLU, Uzbekistan.....	478
ТВОРЧЕСКИЙ ПОДХОД К ФОЛЬКЛОРУ КАК ОТРАЖЕНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ Элмуродова Л. Т., Денауский филиал ТГУ, Узбекистан.....	479
ОСОБЕННОСТИ КЛАССИФИКАЦИИ КАЛАМБУРОВ Узбеков Т.С., Зиядуллаева Х.Ш., УзГУМЯ(Узбекистан).	480
YETTI RAQAMI OLAMNING MILLIY-LISONIY MANZARASI IFODACHISI SIFATIDA Qo'ziyev U., PhD- NamDU, O'zbekiston Mahmudjonova T., NamDU, talaba, O'zbekiston.....	482
ALISHER NAVOIY HAYOTI VA IJODINI UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA O'QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI. (9-sinf Adabiyot darsligi misolida) Sa'dullayeva M.-ToshDO'TAU 1-kurs magistranti O'zbekiston	484
READING COMPREHENSION ANDWAYS OF ITS DEVELOPMENT Saidov R.T., UzSWLU, Uzbekistan	486
АМАЛИЙ КЎНИКМАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ДАРСНИ МУВАФФАҚИЯТЛИ ЛОЙИҲАЛАШТИРИШ Ўринов У.А.-БухМТИ докторанти, Ўзбекистон.....	488
“AVESTO”DA EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA MASALALARI Akbarova G.O. dots, b.f.n. Nizomiy nomidagi TDPU Ummatova M.E. NavDPI, O'zbekiston.....	490
ISSUES OF IMPROVEMENT OF THE FORM OF PHYSICAL EDUCATION IN HEALTH PROMOTION B.A. Abbasov, Tashkent Institute of Finance, Uzbekistan.....	491
ИҚБОЛ МИРЗО ШЕЪРИЯТИДА ПЕЙЗАЖНИНГ ҒОЯВИЙ-ЭСТЕТИК ФУНКЦИЯСИ Махмудова Д. Ш.-АДУ 2 курс талабаси Илмий раҳбар: Эшанова З. Қ.-АДУ доценти, Ўзбекистон.....	493
ДАРС САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛЛАРИ Рахматов Ғ.Р., Юсупова Ф.К. ФарДУ, Ўзбекистон	496